

BİR GAM VE NEŞE ŞAİRİ: NEF'Î
A SORROW AND JOY POET: NEF'Î

Muhammet KUZUBAŞ*

Handan BAYRAM**

Öz

Klasik Türk edebiyatında gerek gam gerekse neşe birçok şair tarafından kullanılan iki önemli kavramdır.

Gam, sevgiliye olan aşkı anlatmada cevr ü cefanın yerini tutarken; neşe ona kavuşmanın mutluluğunu ifade etmede karşımıza çıkar. Bu iki kavram ayrıca şairlerin günlük hayat içerisinde yaşadıkları duyguların ifadesi ve ruh dünyalarının ortaya konması için de kullanılır.

Gam, bazen şairlerin meramlarına ulaşmada karşılaştıkları engeller olur bazen de çeşitli nesnelere benzetilir. Yine bu kavram düşman, alacaklı, gönül ülkesini yağmalayan asker, fırtına, rüzgâr olarak karşımıza çıkar. Neşe ise manevi hazları ve ruhî zevkleri yaşamaktan hâsıl olan bir hâldir. Şairlerin neşeyi ifade eden hâle uygun teşbihleriyle de klâsik şiirde sıkça karşılaşılır.

XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış ve daha çok bir kaside üstadı olarak şöhret bulmuş olan Nef'î, divanında bu iki kavrama çokça yer verir. Çalışmamızda, gam ve neşe kavramlarının Nef'î divanında kullanıldığı bağlamlar ve anlamlar tespit edilip incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gam, Neşe, Nef'î, Divan, Klasik Türk Edebiyatı.

Abstract

In classical Turkish Literature, both sorrow and joy concepts were used by almost many poets in their masterpieces. Especially there two apposite concepts were used as conducive for poets who wanted to tell their love to the beloved. Sorrow replaced suffering while telling the love to the beloved; joy meant to tell the happiness of retrieving the beloved.

Sorrow was used in different ways in classical Ottoman poems. It sometimes meant the obstacles to reach the beloved and also it sometimes meant different objects. It indicated an enemy, a creditor, a soldier who looted the country of love, storm and wind. However, joy indicated as a state caused by living the spiritual and moral pleasures.

Nef'î who lived in the first half of XVII. Century and was a famous ode poet used these two concepts mostly in his classical Ottoman poem. In our study, contexts and meanings that were used these concepts in Nef'î's classical Ottoman poems were determined and inspected.

Keywords: Sorrow, Joy, Nef'î, Ottoman Poetry, Classical Turkish Literature.

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

** Ordu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA GAM VE NEŞE KAVRAMLARI

1.1. Kavram Olarak Klasik Edebiyatta Gam ve Neşe

Gam; elem, ıztırap, üzüntü demektir; tasa, dert, gussa, belâ demektir. Tasavvufta ise sevgiliyi dikkat ve özenle ararken karşılaşılan engeller anlamındadır. Bir diğer ifadeyle aşığın sevgilisi uğruna seve seve katlandığı zorluklar ve sıkıntılardır (Uludağ 2005: 141).

Gam, âşık için mihenk taşı gibidir; onun âşıklık yolunda ne derece istekli ve dayanıklı olduğunu ölçer. Bu yüzden âşık daima gam ister, âdeta onsuz olamaz. Çünkü gam bittiği zaman vuslat kendini gösterecektir. Gam, insanı feleğin çemberinden geçirir ve onun olgunlaşmasına yardımcı olur. Velhâsıl Divan şiirinde gam için söylenecek sözün sınırı bulunmaz. Âşık her gam ile iç içedir ve her bakımdan gamın adı anılır (Pala 2014: 161).

Neşe; sevinme, keyiflenme, sevinç, keyif, hafif sarhoşluk, yetişme, yeniden meydana gelme demektir. Tasavvufta ise manevî hazları ve ruhî zevkleri yaşamaktan hasıl olan bir hal, bast ve üns halidir (Uludağ 2005: 276). Tasavvuf ehlinde, sûfinin zevki, gelişme tarzı, yetişme biçimi, huyu, meşrebi anlamındadır (Cebecioğlu 2005).

2. NEF'Î DİVANINDA GAM¹

2.1. GAM

Klâsik edebiyatımızda “gam” kavramına yakın anlama gelen derd, belâ, keder, ıztırap, cevır, cefâ, gussa vb. kelimeler, pek çok şairde olduğu gibi Nef'î'de de karşılaşılan kelimelerdir. Bu ve benzeri kelimeler, hayatın ve olayların şairin ruh dünyası üzerinde bıraktığı olumsuz havanın işareti olarak mısralarda yer bulur.

2.1.1. Gamın Kaynağı:

Gam, bir insan için arzu etmediği hadiselerin vukuunda gönlünü kaplayan olumsuz bir hâldir. Temel konularının başında aşk olan bir edebiyatta, şüphesiz ki gamın da en önemli kaynağı sevgilidir. Daha çok gazellerde karşımıza çıkan bu durum, zaman zaman kasidelerde de dile getirilir.

Gamın en önemli kaynaklarından birisi hicrandır, ayrılıktır. Hicranın verdiği gam da bir zehir gibi düşünülür:

Hun-âbe değil bâdesi zehr-i gam-ı hicrân

Her nağme-i çeng ü neyi feryâd u figândır (K 10/12)

Sevgilinin ayrılığı âşık için başlı başına bir gam kaynağıdır. Ona tahammül etmek mümkün de değildir:

Tahammül hîç mümkün mü gam-ı hicrana ey Nef'î

Muhabbet gâlib-i mutlak dil ise pür-şûr u gavgâdır (K 48/41)

¹ Nef'î Divanı ile ilgili verilen örnek beyitler için şu kaynaktan alınmıştır: Nef'î (1993). Divan, haz: Metin Akkuş, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sevgiliden ayrı olmak âşık için gam kaynağıdır. Ayrılık derdiyle zuhur eden bu gam, âşığın gönlünü kaplamıştır. Âşık için tek çare, ay gibi güzel ve parlak yüzlü olan sevgiliden medet beklemektir:

Çekemem derd-i firâkın meded ey mâh meded
Görmedim bunculayın bir gâm-ı cânghâh meded (G 28 / 1)

Gönlü esir eden sevgilinin gamzesi (yan bakışı) ve gamdır. Gamze fitne, muhabbet de kargaşa çıkarır. Bütün bunlar âşığın gönlünün esir olmasını ve gamla dolmasını sağlar:

Ne gamze esîr edebilirdi dili ne gam
Olmasa eğer fitne vü âşûb-ı mahabbet (G 16 / 3)

Aşağıdaki beyitte de, memdûh bir sevgiliye benzetilmiş; bir işveli güzele esir olan âşığın düştüğü durum gözler önüne serilmiştir. Burada sevgili karşısında gamdan aman bile diyemeyen şairle karşılaşmaktayız. Bu sevgili öyle işvelidir ki, âşığı kendine esir etmiştir. Üstelik âşık, sevgilinin cefasından ne ölür ne de kurtulur:

Bir şûh-ı şivekâra esir etdi kim beni
Ne öldürür cefâsı ne gamdan aman verir (K 5/16)

Aşağıdaki beyitte ise, memdûhun kılıcının kıymetini ifade sadedinde sevgilinin kaşıyla ilişki kurulur. Pek çok şairde, sevgilinin kaşıyla ilişki kurulan her nesne karşısında daima sevgilinin kaşları üstün tutulurken, aşağıdaki beyitte memdûhun kılıcı sevgilinin kaşına üstün kabul edilmiştir. Üstelik, sevgilinin gamzesi (yan bakışı), memdûhun kılıcını görse kiskancından gama düşecektir:

Göreydi cevher-i şemşîrini ger gamze-i dilber
Gamından dahi tîg asmazdı tâk-ı ebruvân üzre (K 6/32)

Âşığın gamlı olmasının sebebi, sevgiliden gelen belalardır. Sevgilinin sarhoş bakışları ve büyümlü gözleri âşığın kanını dökmeye hazırdır. O hâlde gamın kaynağı da ortaya çıkmış olur:

Belâ -ender- belâdır âşık-ı bî-çâreye gûyâ
O hûnî gamze-i sermest ile çeşm-i sihir sâzı (K 23/ 33)

Aşağıdaki beyitte gönül ehline bitmek tükenmek bilmeyen bir şekilde saldıran ve onları cefaya boğan feleğin de önemli bir gam kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Görünen odur ki, felek gönül eline adaletsizce yaklaşmaktadır. Bu adaletsizliği ortadan kaldıracak olan kişi de padişahdır:

Nedir ehl-i dile bu cevri firâvân -ı felek

Alıver dâdımız ey dâver-i devrân-ı felek (K 25 / 1)

Şair, gamın kaynağı veya sebebi olarak feleği görmüş olmalı ki, bir insanın dayanamayacağı boyutta cevr ü cefanın kendisine layık görülmesini kabul edememektedir:

Bu kadar cevre tahammül mü olur âdemde

Nice bir bu sitem-i bî-had ü pââyân-ı felek (K 25/ 2)

Âşığın gamını artırmada çarhın (feleğin) önemli bir rolü vardır. Çarh, bu edebiyatta genellikle kader anlamında kullanılır. Aşağıdaki beyitte, nazik mizaçlı şairin çarhın bir an bile azap etmeyi bırakmadığı söylenir:

Cümleden bencileyin şâ'ir-i nâzik-tab'a

Bir dem olmazdı ki çarh etmeye bin dürlü azâb (K 32/ 48)

Beytette; nazik mizaçlı şair, yaşadığı üzüntülerin bir an bile olsa bitmediğini dile getirir. Çarh; ilk anlamıyla gökyüzüdür, feleklerdir. Gökyüzünün dönmesi, günlerin ve gecelerin peşpeşe gelip gitmesidir; yani ömrün geçmesidir. Şair, ömrü geçse de, günler devam etse de azaptan, gamdan kurtulamamıştır. Fakat o, çektiği tüm sıkıntılara rağmen nezaketini kaybetmemiştir. Her türlü azaba razı gelmiştir. Şair, bu arada nâzik mizacını, nazik yaratılışını dile getirerek kendini över. Buradaki "nâzik" kelimesi şairin hem karakterini hem de şiirinin nezaketini ifade sadedinde söylenmiştir.

Çarh ile benzer bir anlama gelebilecek diğer kelime rûzgârdır. Şairinin çektiği gamların en önemli müsebbiplerindedir. Klâsik Türk edebiyatında "rûzgâr"; zaman, devir, dünya, felek, kader, baht, yel (bâd) gibi çeşitli anlamlarla kullanılmaktadır. Kelimenin, bu ve benzeri anlamlarla bazen şiir içinde yer aldığını, bazen de kaside ve gazellerin rediflerinde bulunduğunu görüyoruz. Rûzgâr kavramı, şairlerin zamandan, yaşadıkları devrin ahvâlinden, bahtlarından, felekten şikâyet etmeleri için bir araç konumundadır. Aşağıdaki beyitte rûzgârı "le'im" yani levmin edilen bir alçak olarak nitelendiren şair, onun cefayı kendisine adet edindiğini söyler:

Nice zamân idi aksine döndürüp feleği

Cefâyı âdet edinmişdi rûzgâr-ı le'im (K 33/ 12)

Beyitte aynı zamanda yaşadığı dönemden şikâyet söz konusudur. Rûzgâr yüzünden felek onun muradı doğrultusunda dönmemiştir. İşleri yolunda gitmemiştir. Sevgilisinden ya da adaletli bir padişah devrinde yaşamaktan men olmuştur. Rûzgâr, sevgilisinin saçını çözecekken ve saçındaki güzel kokuları dağıtacakken feleği tersine çevirmesiyle şairin elinden her şey gitmiştir.

Şair, yaşadığı dönemin ahvâlinden memnun değildir. Devran şairin isteklerinin aksi yönde dönmektedir; yani şair arzu ettiklerinin zıddıyla karşılaşmaktadır. Hâl böyle olunca bu zamanın kadehi, bütün acımasızlığıyla gönlü gam ile doldurur:

Devrân o kadar aks-i murâd üzre döner kim

Gam-nâk eder oldu dili sahbâ-yı zamâne (K 42 / 38.)

Beyitteki “devrân, döner, sahbâ” kelimeleri bir içki meclisini anlatır. İçki meclisinde bir daire şeklinde oturulur ve kadeh elden ele dolaştırılır (devr edilir).

2.1.2. Gamdan Memnun Olma Hâli:

Klâsik edebiyat kültüründe âşık gam çekmekten zaman zaman şikayet eder, kimi zaman da onu arzu eder. Özellikle aşk konulu şiirlerde bu bir tezat gibi görünse de aslında âşığın aşka layık bir hâl alması için zaruridir. Aşk konulu şiirlerde bazen sevgili veya felek/kader/çarh/rüzgâr, diğer şiirlerde bir devlet büyüğü ya da bir başka unsur gamın beyitlere konu edinilmesine vesile olabilir.

Her şeyden önce âşık, gama alışkındır, onunla ülfet halindedir. Hatta bu hâl, âlemde annesiz babasız bir gam çocuğu olma gibidir:

*Ettim o kadar ülfeti gussayla ki oldum
Ferzend-i gam -ı bî peder ü mâder -i âlem (K 24/ 25)*

Gam ile kadim bir dost olan şair, her an onunla birlikte dir. Ferahlık, rahatlık şaire ara sıra gelse de gam onu hiç yalnız bırakmayan vefalı bir dosttur. Bu durum, klâsik edebiyat kültürüne de uygundur. Klâsik edebiyatta âşık, sevgilinin ona yaşattığı kederden dert yanmaz; bu yüzden onun en yakın dostudur:

*Gam ferah gibi değil her dem yoklar beni
Olur elbette hakîkât hemdem-i dîrînedi (G 101 / 4)*

Âşığın gönlünde her ne var ise sevgilinin gamı silip süpürmüş, muhabbet süpürgesi gönül evini temizlemiştir:

*Sinemde ne var ise gamın sildi süpürdü
Pâk etdi harim-i dili cârûb-ı mahabbet (G 16 / 4)*

Beyitte gam, âşığın yüreğini ve gönlünün haremmini temizlemektedir. Âşık, sevgilinin aşk ve hicranıyla doludur. Aslında hâliinden memnun bir âşık söz konusudur. Gönlündeki muhabbeti ifade ederken, aynı zamanda ne kadar dertli olduğunu da şiir yeteneğiyle ortaya koymaktadır.

Aşka gönül vermiş bir kişi gam erbabı olur. Bu gam, âşığı öldürecek kadar fazla da olsa, âşık aşkından vazgeçmez ve daima aşkın emrine âmâdedir:

*Erbâb-ı gamız âşık-ı dil-dâde-i aşkız
Öldürse bizi gam yine âmâde-i aşkız. (G 51 / 1)*

Şair bir başka beytinde aşkın gamından söyle bahseder:

*Gam-ı aşkın dile geldikçe komaz cânda elem
Yer kalır mı kedere hânede ahabâb olıcak (G 62 / 2)*

Şair burada: “Aşkın gamı dile geldikçe canda elem kalmaz. Çünkü bir evde dostlar olunca keder bulunmaz.” diyerek gönlündeki gamdan söz eder. Gam-ı aşkın dile gelmesi, iki manadadır. Birincisi, aşk gamının “dil”e yani gönle gelmesi demektir ki, bu da gönlün gam ile dolu olmasını ifade eder. Diğer anlamı ise; gam-ı aşkın dile gelmesi, söylenmesi, hakkında konuşması ve konuşulmasıdır. Nasıl bir evde sevilen insanlarla birlikte olunduğunda kederden uzak bulunulursa, âşığın en büyük dostlarından olan gamın da gönül hanesinde bulunmasıyla elem ortadan kalkar.

Sevgilinin aşkının derdi, âşık için bela üstüne belâdır. Âşık olduğunu söyleyen kişi bu belâyâ ve derde razı olmalıdır. Şair, böyle bir sevdadan uzak olan kişiye, “yazıklar olsun” diyerek hâle rıza göstermenin âşıklığın en önemli şartlarından birisi olduğunu ifade eder:

Belâ -ender- belâdır dilde derd-i aşk-ı yâr ammâ

Yazıklar ana kim bir böyle sevdâdan müberrâdır (K 48 / 39)

Âşığın aklı, sabrı, fikri elinde değildir; o, sabırsız ve kararsızdır. Sevgilinin aşkı karşısında çaresizdir. Ancak o, bu hâli bir gam kabul etmez; zaten elinden de bir şey gelmez:

N’ola gitdiyse karâr u akl u sabr u fikrimiz

Gam değil nâ-çâr isek aşkınla nâçârız hele. (G 102 / 3)

Âşık, sevgilinin belalarına alışkındır. Sevgilinin gamıyla dile bile gelse ortaya sevinç kelimeleri dökülür, etrafa neşe saçılır:

Belâ budur ki alışdı belâlarınla gönül

Gamında gelse dile bâ’is-i meserret olur (G 32 / 5)

Şair, kendisini gezip görmüş bir kalender olarak nitelendirir. Dünyaya ehemmiyet vermeyen bir kalender de rüzgârın meydana getirdiği gamdan etkilenmez. Rüzgâr, kader, felek, çarh, yaşanan devir, dünya hayatı vb. anlamlarda kullanılır. Kelimenin bu anlamları dikkate alındığında şairin, hayatın her türlü olumsuzluğuna karşı mütevekkil bir ruh haline sahip olduğunu söylemek mümkündür:

Bana ne ben rind-i cihân- dideyim

Etmez eser bana gam-ı rüzgâr (K 43 / 14)

Bir başka beyitte bu düşüncesini destekleyen şair, rüzgârın kötülüklerinin gönül ehli insanları kederlendirmeyeceğini ifade eder:

Az-çok ehl olana vermez keder

Kayd-ı gam-ı bîş ü kem-i rüzgâr (K 43 / 17)

Aşağıdaki beyitte tüm acizliğiyle ızdırap içinde kalan bir şair görüntüsü vardır:

*Ben dâm-ı tahayyürde kalam böyle giriftâr
Acz ile olam mustarib ü muztar-ı âlem (K 24 / 24)*

Aşağıdaki örneklerde Nef'î'nin karşılaştığı olumsuz durumları bir gam kaynağı olarak görmediğini anlatan ifadelere rastlamaktayız. Nef'î, "gam değil" sözüyle söz konusu olumsuzlukları dert olarak görmediğini söyler:

*Gam değil doğmasa hurşîd-i cihân-tâb-ı felek
Tutar anın yerini na'l-i zer-i yek-rânı (K 4/23)*

Bu beyit Nef'î Divanı'nın 4. kasidesi Sultan Ahmed Han'ın mehdinde yazılan bir kasideden alınmıştır. Şair burada feleğin aydınlanmamasını, güneşin doğmamasını dert edinmez. Zira, memdûhunun temiz soylu atının ayağındaki altın nal, feleğin ve güneşin görevini ifa edecektir.

Sultan Osman'ın cülûsu münasebetiyle yazılan kasidenin aşağıdaki beytinde, nazlı bir âşık olarak sarhoş hâlini dert edinmeyen bir insan portresi söz konusudur. Şair, sevgilinin kan dökücü süzgün bakışlarının sâkîsini gece bekçisi olarak kabul eder ve bu hâlden mutludur:

*Naz-perver âşıkım ser-mest olursam gam değil
Gamze-i hûn-rîz-i sâkî pâs -bânımdır benim (K 13 /17)*

*Her zulmüne tahammül eder âşikâre dil
Ammâ bu cevri câna azâb-ı nihân verir (K 5/15)*

Sultan Ahmed Han'ın mehdinde yazılan bir kasidede yer alan yukarıdaki beyitte şair; padişahın her zulmüne gönlünün tahammül edeceğini, onun bu cevrinin gizli bir azap verdiğini söyler.

Gönül ehli insanlar için gam bir zevk aracıdır. Diğer bir deyişle gönül insanları gamdan zevk alırlar. Gam onlar için rûhlarına şifa veren bir ilaç gibidir.

*Yetmez mi bu keyfiyyet-i mahsûsa ana kim
Zevk-i gam-ı erbâb-ı dile rûh-fezâdır (K 34 / 9)*

2.1.3. Gamdan Şikâyet ve Kurtulma Yolları:

Yukarıda ortaya konan gamdan memnun olma hâli, bazı beyitlerde gamdan şikâyet hâline tahvil olur. Bu bir tezattır; fakat klâsik edebiyat kültürü çerçevesinde tabii bir durumdur. Bu durum; insanın farklı zaman, mekân ve olaylar karşısındaki hâlet-i rûhiyesinde cereyan eden değişikliklerle açıklanabilir. Nef'î, gamdan şikâyet ettiği beyitlerin yanında gamdan kurtulmak için de çareler üretir. Bu bölümde gamdan şikâyet ifade eden beyitlerle birlikte gamın çaresini anlatan beyitler sunulacaktır:

Öncelikle gamdan kurtulmak öyle kolay değildir. Şairin gönlündeki gam o kadar büyüktür ki zamanın ağzına kadar dolu kadehleri bile gamı defetmeye yetmemektedir:

Olmaz yine def-i gama çâre eger olsa

Sahbâ ile pür-sâgar-ı mînâ-yı zamâne (K 42/ 39)

Âşık; sevgilinin kendisine ilgi göstermesini, iltifat etmesini bekler. Sevgili bir efendi; âşıkta köledir, kuldur. Aşağıdaki beyitte sevgili, naz ve işve satan bir kişiye benzetilmiştir. Bu naz ve işve âşık için karşı konulamaz bir derdi ve dayanılmaz bir belayı da beraberinde getirir:

*Sen böyle nâz u şîve satınca gedâlara
Narh-ı metâ'-ı derd ü belâ râygân olur (K 29 / 8)*

Beyitte, sevgiliye eleştiri ve bir sitem söz konusudur. Beyitteki râygân kelimesi; hem bedava hem de çok fazla anlamındadır. Hâl böyle olunca, sevgilinin satıl işve ve cilvenin kıymeti de düşecek; aynı zamanda da fazla olacaktır. Tezat ihtiva eden bir anlam gibi görünse de şair, aslında çekilen sıkıntının çokluğunu ifade etmek ister.

Sevgilinin âşığın gamını artırdığını gösteren bir başka beyit de şöyledir:

*Sitem ki ma'reke -âşub-ı zulm ü bid'atdır
Şikenc-i pençe-i kahrındadır girîbânı (K 31 / 35)*

Aşağıdaki beyitte tasavvuruna, zihnine ve düşüncesine gamın verdiği zarardan bahseder:

*Bu iktidâr-ı tab' ile ammâ ne fâide
Sermaye-yi tasavvuruma gam ziyân verir (K 5/11)*

Şairin her şeye gücü yetebilirken ve fikren ve ruhen her şeyi düşünerek çözebilecekken yaşadığı üzüntüler, diğer bir ifadeyle gam buna engel olmaktadır. Normal koşullarda şairin yaşadığı gam ile daha da güçlenmesi lazımdır; fakat burada gam engel olduğundan "ne fayda ki" diyerek dert yandığını görüyoruz.

Sevgilinin kendisine iltifat etmemesi, ilgi göstermemesi üzerine gönlü gamla dolmuştur. Bu gam, âşığı helâk etmiştir. Gamın helâk ettiği gönlü tamir etmek için sâkînin şarap sunması gerekir:

*İltifât etmez dirîgâ ol şeh-i âlî-cenâp
Gam helâk etdi bizi sun sâkîyâ lutf et şarâb (G 9/1)*

Nef'î, Şeyhülislam Muhammed Efendi için yazılan bir kasidede geçmiş yaşantılarının gönlünde büyük bir gam meydana getirdiğini, gelecekle ilgili de gamdan kurtulamadığını söyler. Bu gam anlatılamayacak, yazılamayacak kadar büyüktür:

*Nice takrîr edeyim hâlimi sultânıma kim
Gam-ı mâzîyi komaz dilde gam-ı müstakbel (K (53 / 39)*

Aşağıdaki beyitte, Ramazan ayının gamdan kurtulmak için bir vesile olduğu ifade edilmektedir:

*Gam gitse acep mi yine ıyd-ı ramazândır
İyd-ı ramazân revnâk-ı bâzâr-ı cihândır (K 10/1)*

Mübarek bir ayın bereketinden istifade ederek gamdan kurtulmak önemli bir seçenektir. Muhtemelen diğer zamanlarda gamdan kurtulmanın çaresi de büyük kadehlerin dolaştığı bir sohbet ortamından feyz almaktır:

*Şimdengeri bîçâre-i derd ü gamma çâre
Feyz-i eser-i sohbet-i peymâne- keşândır (K 10/4)*

Sevgilinin yüzünü görmek, âşık için tarifi mümkün olmayan bir mutluluktur ve onun en büyük arzusudur. Ölmeden önce bir kere de olsa sevgiliyle göz göze gelmek, onun yüzünün güzelliğini seyretmek ona tüm dertlerini unutturur. Aşağıdaki beyitte, şairin ayrılık gamını unutturacak bir vesileye, sevgilinin cemalini görmeye muvaffak olduğunu görmekteyiz:

*Ölmeden görmek nasîb oldu yine didârını
Etmesem şimdengeri n'ola gam-ı hicrânı yâd (K 26/11)*

Gamdan kurtulmanın yollarından biri de mey (şarap) içmektir. Mey, akli olanı doğru yola iletir, âşıkların gönlünü şâd eder. Ayrıca mey, gönüllerdeki gam tozunu bir sel gibi alır götürür:

*Mey âkili irşâd eder âşıkları dil-şâd eder
Seyle verir berbâd eder dillerde koymaz gerd-i gam (K 15/13)*

Âşık, gamın esiridir. Aşağıdaki beyitte can alıcı güzellerin gamının esiri olma halinden bahsedilmektedir. O öyle esir olmuştur ki, kendine gelmesi için mahubların ve meyın bulunduğu bir işret meclisi gerekmektedir:

*Bir dem mey ü mahbûb ile cem eylese kendin
Bir dil ki esîr-i gam-ı cân-gah-ı bütandır (K 10/8)*

Sevgiliden ayrı olan bir âşık, yemeden içmeden kesilir, gece gündüz kanlı gözyaşları dökerek hasta olur, beden sağlığı bozulur. Aynı şekilde, gönlü de ayrılık gamıyla rahat bulamaz. Aşağıdaki beyitte, âşığın hem beden hem de gönül sağlığına kavuşması için ayrılığın ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanır:

*Ne tende cân ile sensiz ümîd-i sıhhat olur
Ne cân bedende gam-ı firkâtinle rahat olur (G 32/1)*

Vezir-i A'zam Hüseyin Paşa'nın medhinde yazılan bir kasidede gamın ortadan kaybolduğu söylenir. Hüseyin Paşa'nın vezir-i a'zam olmasıyla âlem kös seslerine karışmış, gülbanglarla dolmuş ve tıpkı bir Anka kuşu gibi gam da yok olmuştur. Şairin

gamı Ankâ'ya benzetmesi ilginçtir. Anka Kaf dağında yaşadığı kabul edilen bir masal kuşudur. Varlığı ve yokluğu tartışmalıdır. Bu sebeple gam da aslında rivayetlere göre vardır fakat hakikatte bir Ankâ gibi yok olmuştur.

*Pür etdi âlemi gül-bang-ı kûs-ı müjde-i devlet
Görünmez oldu Ankâ gibi âlemde vücûd-ı gam (K 39 / 2)*

Nef'î bir beytinde her lafzında hoş nükteler bulunan bir şair olduğu söyler ve şiirlerini okumanın gamdan kurtulmak için bir yol olabileceğini ima ederek kendisini över:

*Benem ol şâ'ir-i hoş nükte ki her lafzımda
Nefy-i gam mûzmer ü isbât-ı meserret müdgam (K 51/51)*

Şeyhülislam Muhammed Efendi'nin medhinde yazılan kasidesinde, onun dergâhından, derd ve gam hastalarından bahseder. Şeyhülislam Muhammed Efendi'nin dergâhı güvenli bir sığınaktır ve burada dünyanın kahrına, belalarına maruz kalanlar derdlerinden ve gamlarından kurtulabilirler:

*Haste-i derd ü gama âb u hevâsı sâz-kâr
Mübtelâ-yı kahr-ı dehre dergehi kehfî'l-emân (K (52 / 21)*

Gönlü gamla dolu bir insanın Allah'tan ümidini kesmemesi gerekir. Gamdan kurtulmanın yollarından birisi de ârif olmaktır. Bir gün devran dönecek, Allah fetih kapılarını açacak, onu gamdan kurtaracaktır:

*Ârif ol gam çekme Nef'i böyle kalmaz rüzgâr
Lutfeder bir gün Hûda elbette feth-i bâb olur." (G 34 / 5)*

2.1.4. Gamla İlgili Diğer Beyitler

Yukarıda verdiğimiz tasniflere girmeyen ancak gamdan bahseden başka pek çok beyit vardır. Çalışmamızın bu bölümünde, söz konusu beyitler yer alacaktır.

Vezir-i A'zam Halil Paşa'ya yazılan bir kasidede şair, kırık bir gönül sahibi olarak paşaya dua etmektedir. Duasında onun daima sevinçli ve gamdan uzak bir hayat sürmesini temenni eder:

*Budur du'âsı sana Nef'î-i şikeste-dilin
Ki dâ'imâ olasin şâh u hurrem ü bî-gam (K 37/39)*

Vezir-i A'zam Ali Paşa'ya yazılan bir kaside de paşanın gönlü bir aynaya benzetilir. Ayna, üzeri paslandığında vazifesini ifa edemez. Aynı şekilde Ali Paşa'nın da gönlünün aynanın üzerindeki pas gibi gamdan uzak olması için dua edilir:

*Jeng-i gamdan dili âyîne gibi pâk olsun
Görmesin safha-i pîşânî-i bahtı âjeng (K 38 / 42)*

Gam; çaresi olmayan, ilacı yapılamayan bir hastalık gibidir. Bir bela dağına dönüşüp gönle yerleşir:

Bir kûh-ı belâ oldu dile bir yere geldi

Eczâ-yı gam-ı lâ-yetecezzâ-yı zamâne (K 42 / 37)

Gam çeken sadece şair değildir; başka gam çekenler de vardır. Yaşanılan zamanın gönüldeki gamı daha da artıran saldırıları sadece şaire mahsus olsaydı, onun işi daha zor olacaktı. Aşağıdaki beyitten şair gibi başka gam çekenlerin de bulunduğu anlaşılmaktadır:

Pek müşkül olurdu ger olaydı bana mahsus

Bu güne ta'addî-i gam -efzâ-yı zamâne (K 42 / 49)

Şair, rûzgârdan (yaşadığı devirden, kaderden) cömertlik ve lütuf beklemez. Onun tek isteği gönlüne gam gelmemesidir:

Bana gerekmez kerem-i rûzgâr

Olmasa tek dilde gam-ı rûzgâr (K 43/ 1)

Rûzgârın sitemini, kendisine edilen zulmü şikâyet ederek elden bir şey gelmemektedir. Tek çare duaya başlamak, Allah'a yönelmektir:

Başla du'â etmeğe Nef'î yeter

Şekve-i zulm ü sitem-i rûzgâr (K 43 / 39)

Nef'î, Sultan Murâd Han için yazdığı bir başka kasidede, onun vasıflarını layık olduğu gibi anlatamadığı için üzgündür. Ancak onun tüm yeteneklerini göstererek padişaha layık beyitler yazamamasının sebebi gönlünün gamla dolu olmasıdır. Gamdan âzâd olsa kim bilir neler yazacaktır:

Dâverâ böyle mi eylerdim edâ vasfını hem

Olmasam ger sitem-i çarh ile gayet gamgîn (K 47/ 30)

Aşk ehli belâ içindedir; görenlerde hayret uyandıran dertlere dūçâr olmuştur. Ne çare ki, ağlayıp inleyen gönlünü de sevgilinin gamzesinden saklaması mümkün değildir:

Demek güç saklamak güç gamzeden hâl-i dil-i zâr

Belâ-yı ehl-i aşkı gör ne derd-i hayret- efzâdır (K 48 / 38)

Âşığın gönlünü sevgilinin gamzesinden saklaması iki türlüdür: Birincisi sevgiliye ağlayıp inleyen gönlünün göstermemektir. İkincisi ise gamzeden gelecek belâ

oklarından gönlünü muhafaza etmek içindir. Ancak, böyle bir durum mümkün değildir. Âşık kaderini yaşayacak, gönlünü sevgiliden gelen gamze oklarına açacaktır.

Nef'î, Şeyhülislam Esad Efendî'nin övgüsü için yazdığı bir kasidenin sonunda, düşmanlarından bahseder. Onun şiirlerinin kudretini gören düşmanları kıskançlık duygusuna kapılmışlardır ve bu kıskançlık zamanla onlarda gam meydana getirmiştir. Nef'î, (âdetâ) düşmanların hâllerine acıyarak sözü fazla uzatmak istemediğini söyler:

Söz tamâm oldu ko lâf-ı suhânı ey Nef'î

Gam-ı reşk ile helâk oldu yeter hasm-ı anîd (K 54 / 43)

Muhammed Paşa için yazılan bir kasidede, yazdıklarını yeterli görmeyen bir şair vardır. Aslında şair paşayı daha güzel sözlerle ve güçlü bir şiirle övmek istemektedir; fakat düşünceleri gamın yakıcı ateşiyle kavrulmaktadır. Yakıcı bir gam içindeyken ancak bu kadar yazabildiğini özür manasında ifade eder:

Medhini böyle mi eylerdim eğer hâtırda

Olmasa âteş-i sûzân-gam-ı endîşe-güdaz (K 57/32)

Şair, gamdan kurtulmak için çareler arar. Fakat gönül gamdan kurtulmak için acizdir, çaresizdir; hayretler, şaşkınlıklar içindedir:

Gamdan âzâd olmağa bilmem ne çâre eylesek

Kaldı hayrette acep bîçâre düştü gönlümüz (G 46 / 2)

Beyitteki hayret kavramının tasavvufî manasını da hatırlamak gerekir. Hayret, Allah'a olan yakının artmasıdır. Derûni tefekkürün artması ve kalbe gelen bir hâl olarak da nitelendirilir. Burada şair, hayrette kaldığını ve çaresizliğini ifade etmektedir.

Aşk insanı kendinden geçirir. İnsan aşka tutulunca kendisinden bile haberi olmaz. Aşkın şiddeti arttıkça, âşığın kendisini kaybetmesinin derecesi de artar. Sonuçta ayrılık gamı oluşur ve bu gamın zevki âşığın aşkının şiddetiyle ve büyüklüğüyle mütenasip bir şekilde ziyadeleşir:

Kendimizden ne kadar bî-haber etse bizi aşk

Ol kadar zevk-i gam-ı firakâti idrâk ederiz." (G 48 / 2)

Âşığın gönlü gamla doludur. Gamla dolu olan bir gönlün durumunu anlatmak kolay değildir:

Derd-vâr dilde gamım âleme ta'bîr edemem

Feyz-i ma'nâ o kadar kim yine tahrîr edemem (G 83 / 1)

Gamdan kurtulmak âşık için çok zor bir durumdur. Kendini gamdan âzâd edemeyen âşık için bâdenin esiri olmaktan, şarap içerek dertlerden kurtulmaya çalışmaktan başka çare de yoktur:

Âşıkâ âzâdelikte var mı bilmem işte ben

Gamdan âzâd olmadım gerçi esîr-i bâdeyim (G 85 / 2)

Sevgilinin zülfü, âşığın belâsıdır. Tasavvufî manada, kesret olan zülfe meftun olan gönül, zülfün ucuna asılmak ve vahdet olan yüze/dudağa yaklaşmak ister. Gönül zülfün ucunda asılı bulunduğu sürede, sevgili yürüdükçe sallanan zülfün ucunda asılı bir halde perişan olacaktır:

Nice bir dil gam-ı zülfünle perişân olsun

Göreyin zülfünü kim hâk ile yeksân olsun (G 96 / 1)

İkinci mısradaki zülfün hâk ile yeksân olması, yerlere kadar uzanan zülf demektir, yani sevgilinin uzun saçlarını anlatır. Böylece gönül, toprağa sürünen zülfün ucunda yerlere sürtüne sürtüne perişan olacaktır. Bu manzara gönlün gamını daha da arttıracaktır.

Âşığın gönlündeki aşk ateşinin bir yansıması olarak ağzından âhlar saçılır. Âh, ateştir, dokunanı yakar. Ancak şair, âhımın ucunda ateş görünmese bile onun tesirinde bir eksiklik olmaz demektedir. Çünkü bu âh, ucunda gam okları bulunan bir âhtır. Bu sebeple ucunda ateşler görünmese de önemli değildir. Okun görevini âhın içindeki gam fazlasıyla görecektir:

Zâhir olmasa n'ola âhum ucundan şu'le

Gam hadengidir o muhtâç değil peykâne. (G 105 / 4)

Âşığın gönlü yaralıdır. Bu yaralar alev saçar. Zaten başka beyitlerde ifade edilen âhın kaynağı da gönüldeki yaralardır. Gönülde ateş renginde yani kor gibi yaralar olduğu müddetçe her ne kadar hâlimden şikâyet ediyor gibi görünse de âşık halinden memnundur. Gam dünyasında yaşayan bir âşık için gece ile gündüz fark etmez, onun gecesi de gündüzü de birdir, birbirine karışmıştır:

Âşık odur ki şu'le-i dâğıyla hoş geçe

Gam âleminde bir ola geceyle gündizi (G 123 / 3)

Lalerin bahçede boy göstermesi baharın gelişinin alâmetidir; çünkü bahar mevsiminde laleler bahçeleri süsler. Lalelerin yapraklarının ortasındaki küçük siyahlıklar, yara (dâğ) kabul edilir. Bunlar âşığın gönlündeki yaralara benzer. Baharda laleler yaralarını gösteriyorsa, âşığın da gönlündeki yaraları göstermesi ve gam biriktiren düşünceleri içinde bırakmaması gerekir:

Bahâr erdi açıl lâle gibi dâğ-ı dilin göster

Derûnunda koma rind isen efkâr-ı gam-endûzi. (G 133 / 1)

Sarhoş eden şarap insanın aklını dağıtır, perişan eder, başından alır. Ancak buna üzülmemek gerekir. Âşığın gönlünde gam düşünceleri birikmiştir ve bunlardan kurtulmak mümkün değildir. Şair, gönülde yer eden gam düşünceleriyle perişan olmak yerine, şarap kadehiyle aklın perişan olmasını tercih eder. Bu sebeple de, şarap içmekle aklın başından gitmesini "gam değil" sözüyle ifade eder:

Câm-ı mey aklın perîşân etse Nef'î gam değil

Dil-perîşân olma tek efkâr-ı gam-endûz ile (G 119/5)

2.2. NEF'Î DİVANINDA NEŞE

2.2.1. NEŞE

Şiir, insanın duygularını ifade etme yöntemlerinden biridir. Nef'î'nin şiirlerinde de, tıpkı gam bölümünde olduğu neşenin izlerini taşıyan beyitler vardır. Şair, neşe kavramını neşât, saâdet, şâdmân, şâdkâm, hürrem, handân vb. kelimelerle de ifade eder. Çalışmamızın bu bölümünde, Nef'î Divanı'nda yer alan şiirlerdeki neşe ve neşeyle ilgili beyitler incelenecektir.

2.2.2. Neşenin Sebepleri ve Kaynakları

Nef'î; Divan'ın ilk kasidesi olan "Der-Na't-ı Seyyid-i Kâinât" başlıklı na'tta, Hz. Peygamber'n medhine dair bir kaside yazabilmenin vermiş olduğu neşeyi şu şekilde nazma döker:

Şâdkâm oldum neşât-ı feyz-i na't-i pâk ile

Şimdiden sonra du'â-yı şâdmânîdir sözüm (K 1/42)

Şair, bu beytinde Hz. Peygamber'in na'tıyla feyz bulduğunu ve bununla mutlu olduğunu söylemektedir. Artık bundan sonraki sözleri mutluluk içeren dualar olacaktır.

Sultan Ahmed Han için yazılan bir kasidede, padişahının ikbalinin (bahtının) yemyeşil bir gül bahçesi olması için dua eder:

Gülşen-i ikbâli ser-sebz ola tâ kim rüzgâr

Gül gibi bâğ-ı cihânı hürrem ü handân bulur (K 9/43)

Padişahın ikbalinin yemyeşil olmasıyla, dünya bahçesi tıpkı gül gibi gülecek, neşeli olacaktır. Beyitte, dünyanın mutluluğunun padişahın ikbalinin parlaklığına bağlı olduğu vurgulanmakta ve bunun için de padişaha dua edilmektedir. Beyitten anlaşıldığına göre dünyanın mutluluğunun kaynağı Sultan Ahmed Han'ın ikbalidir. Sultan Ahmed Han'ın ikbali parlak olursa dünya da mutlu olacaktır.

Şeyhülislam Muhammed Efendi'ye yazılan kasidede, bayramın gelmesiyle âlemin gönlünün mutlu olduğunu ve neşeye kavuştuğunu söyler:

Habbezâ ıyd-ı ferah-bahş-ı humâyun-makdem

Ki dil-i âlemi bir câm ile kıldı hürrem

Bu beytinde Nef'î, neşe kaynağı olarak bayramı göstermektedir.

Sultan Ahmed Han için yazdığı kasidede, Ramazan Bayramının gelişiyle hâsıl olan neşenin anlatıldığını görürüz. Şaire göre bayram, gelip geçici dünya hayatında mübarek ve sevinçli anlardan biridir:

Bir böyle dem-i hürrem ü ferhunde husûsâ

Kim mâ-hasal-i müddet-i ömr-i güzerândır (K 10/18)

Bu beyitte de Ramazan Bayramının neşe kaynağı olarak kabul edildiğini söyleyebiliriz.

Sultan Osman Han'ın kasrı için yazılan bir kasidede, kasrın havasının can bahsettiği ve neşe saçtığı söylenir. Şair, cihanın hükümdarının bu hava içinde daima mutlu ve şen olması için dua eder:

*Hevâsında böyle cân-bahş u neşât-efzâ gerek el-hakk
Ki tâ hurrem tuta dâ'im dil-i şâh-ı cihân-dârı (K 14/ 24)*

Sultan Osman Han için yazılan bir başka kasidede, bahar mevsiminde yiyip içip eğlenmekten, zevk ve sefa içinde mutlu olmaktan söz edilir:

*Gül devri ayş eyyâmıdır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem (K 15/3)*

Bahar mevsiminde sevgili ve kadeh (câm-ı Cem) ile birlikte olunca neşeli ve sevinçli zamanlar yaşanır. Ârif olan kişi bu mevsimde yiyip içerek ve eğlenerek bu mevsimin ganimetlerinden istifade eder:

*Yâr ola Câm-ı Cem ola böyle dem-i hurrem ola
Ârif odur bu dem ola ayş u tarabla mugtenem (K15 / 7)*

Bu mevsimin zevkini rindler iyi bilirler. Rind, bir elinde lâle renkli bir kadeh diğer elinde de sevgilinin kıvrım kıvrım saçları varken kendinden geçer ve mutlu olur:

*Zeokı o rind eyler tamam kim tuta mest ü şâd-kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülfi-i ham be-ham (K 15 / 8)*

Sultan Murâd Han'ın medhinde yazılan bir başka kasidede, padişahın tacı güneşe benzetilir. Yine padişah Cem-meşreb bir kişidir. Şehnâme kahramanlarından ve İran padişahlarından Cem, şarabın mucidi olarak bilinir. Klâsik edebiyatımızda bir işret meclisi söz konusu ise Cem'e telmihte bulunmak âdettendir:

*O şâhenşâh-ı hûrşîd- efsar ü cemşîd-meşreb kim
Neşât-ı lutfu gâlibdir safâda keyf-i sahbâya (K 19 /25.)*

Beyite geçen "sahbâ", kırmızı şarap anlamındadır. Nef'î'ye göre, padişahın lütuf göstermesi ve ihsanda bulunması kırmızı şarabın verdiği keyiften daha üstündür. Çünkü onun lütuf göstermesi, şair için neşe kaynağıdır. Bu sebeple o, şarap yerine padişahın lütfunu tercih etmektedir.

Sultan Murâd Hân'ı övmenin keyfi, şaire ayrı bir neşe verir. Onu övmekle düşüncesinin gönlü sevinecektir. Burada Sebk-i Hindî özelliği olarak dil-i endişe kavramı kullanılmıştır. Dil, gönül anlamındayken; endişe, düşünce demektir. İki soyut kavramla yeni bir soyut kavram söylenmiştir.

*Neşât-ı keyf-i medhiyle dil-i endişe hurremdir
Nesîm-i bây-ı hulkuyla dimâg-ı cân mu'attardır (K 20/ 28)*

2.2.3. Neşeyle İlgili Diğer Beyitler

Sultan Murâd'ın atı için yazılan "Der-Sitâyîş-i Esbân- Şehsüvâr-ı Zamân Hazret-i Sultân Murâd Hân" başlıklı kasidede, Allah'ın bir gölgesi olan padişahın mutluluk içinde atına binışinden söz edilir:

*Çok mudur bu şeref ol rahş-ı mübârek kademe
Ki sa'âdetle süvâr ola ana zill-ı Hudâ (K 18 /53)*

Sultan Murâd Hân için yazılan bir başka kasidede gamlanmamak gerektiğini söyleyen Nef'i'ye göre böyle bir cihan padişahı elbette onun kıymetini bilecek ve kendisine gereken önemi verecektir:

*Be-hamdillâh bilir şâh-ı cihân kadrin ne gam yersin
Ne lâf eylerse etsin i'tikâdınca o bâtl har (K 21/ 37)*

Sultan Murâd Hân'ın şöhretinin dünyaya yayılması için dua eden şair, bununla duyduğu mutluluğu şu beytiyle ifade eder:

*Mübârek ola sa'âdetle şâh-ı devrâna
Bu iştihâr-ı bülend ü bu rütbe-i Samî (K 22/ 7)*

Vezir-i A'zam Nasûh Paşa'ya yazdığı kasidede, paşanın sadâret makamında bulunmasıyla gökyüzünün ve yeryüzünün neşesi dile getirilir:

*Sürûd-ı müjde ile âsmân tarab-hâne
Salâ-yı ayş u tarabla zemîn neşât-âbâd (K 30 / 8)*

Vezir-i A'zam Nasûh Paşa'nın mektubuna cevaben yazılan kasidede, mektupta dile getirilen mazmun cennet şarabına benzetilir ve bu şaraptan alınan keyif hatırlatılır. Şaire göre bu şarabın keyfi, düşünceye rûhâni bir neşe vermektedir:

*Ne nâmedir bu ki keyf-i rahîk-ı mazmûnu
Verir mülâhazaya bir neşât-ı rûhânî (K 31 / 2)*

Vezir-i A'zam Nasûh Paşa'yı methetmek için yazılan bir başka kasidenin matla beytinde Allah'ın lütuf kapılarının açıldığı, herkese bir neşe geldiği ve her tarafı bereket kapladığı söylenir:

*Nedir bu feyz-i cihângir u bu neşât-ı amîm
Meğer açıldı der-i lutf-ı kirdgâr-ı kerîm (K 33 / 1)*

Nef'î, bahtının açıldığını düşünerek Allah'a şükreder. Talihi dönmüş, mübarek bir iş olmuş ve mutluluk belirmeye başlamıştır:

*Minnet. Allâha ki bî-minnet-i baht u ikbâl
Oldum âsâr-ı sa'âdetle yine ferrûh-fâl (K 36 / 1)*

Vezir-i A'zam Muhammed Paşa'ya yazılan kasidede, Nef'î'nin düşünce dünyasının şevk ve neşeyle dolduğunu görüyoruz:

*Buldu bu şevk ile bir gûne neşât endîşem
Ki bu mikdâr safâ vermek olur mahz-ı hayâl (K 36 / 1)*

Vezir-i A'zam Hüseyin Paşa'ya yazılan kasidede ise, talih ve ikbalin mutluluğundan bahsedilir. Bütün âlem, adetâ talihin güzelleşmesinden dolayı zevkin ve şevkin nimetleriyle dolmuştur:

*Zihî ikbâl-i baht-ı kâm-rân u tâli'-i hurrem
Ki oldu muğtenem esbâb-ı zevk u şevk ile âlem (K 39/1)*

Vezir-i A'zam Hüseyin Paşa'ya yazılan kasidenin devamında şairin mutluluğu ve neşesi daha belirginleşir. Şaire göre, yaşanan zamandan daha mutlu bir zaman olmaz. Böyle bir zamanda insanların hayattan zevk almamaları için hiçbir sebep kalmamıştır:

*Bu dem bir özge demdir böyle Ferhunde zamân olmaz
Nice şâd olmasın âlem nice kâm almasın âdem (K 39 / 6)*

Vezir-i A'zam Hüseyin Paşa'nın adaletiyle dünyadaki matemler düğüne dönmüştür:

*Hüseyin- ism ü Âlî -sîret hudiv-i âlem -ârâ kim
Neşât-ı ahd-i adliyle cihana sûr olur mâtem (K 39 / 13)*

SONUÇ

Klasik Türk Edebiyatında birçok şair tarafından gam ve neşe kavramları sıklıkla kullanılan kavramlar olmuştur. Genel olarak Klâsik şiirde âşık gamdan şikâyet eder, sevgili yüzünden gam çeker, gamın esiri olur, gamdan kurtulmanın kolay olmadığını bilir. Bazen de gamdan mutlu olur, gamdan şikâyet eder gibi görünse de aslında gama düşmeyi arzular. Aslında bu durum onun neşesinin de kaynağıdır. Gam, Divan şairleri için meramlarını anlatmada önemli bir malzeme durumundadır. Divan şairleri üzüntü ve kederlerini ortaya koymada “gam” kavramını ifade eden kelimeler, teşbihler ve hayaller kullanırlarken; sevinç bolluğunu ifade etme hususunda da “neşe” kavramına başvururlar.

Nef’î Divanı’na bakıldığında, gam ve neşe kavramlarının daha çok kasidelerde kullanıldığını görürüz. Aşkın yoğun olarak işlendiği gazellerde bu kavramlar geçse de, Divan’daki nazım biçimlerinin dağılımı ve şairin şiir dünyası dikkate alındığında kasidelerde daha çok kullanılması tabiidir. Bu bağlamda, gam ve neşe kavramlarının bazen genel klâsik edebiyat kültürü çerçevesinde ele alındığını, kimi zaman da kasidede övülen kişiyle bir ilişki kurularak bu kavramlara çeşitli anlamlar yüklendiğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak; döneminin zirve şahsiyetlerinden olan Nef’î’nin pek çok kavram gibi gam ve neşe kavramlarını da ustalıkla kullandığı ve bu iki kavrama yeni ve orijinal hayaller yüklediği ifade edebilir.

KAYNAKÇA

- ULUDAĞ, Süleyman (2005): *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
PALA, İskender (2014). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
CEBECİOĞLU, Ethem (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları.
Nef’î (1993). *Dîvan*, haz: Metin Akkuş, Ankara: Akçağ Yayınları.